

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

ISKUSTVO PROLAZNOSTI

ZAKON DHARME
Ispuniti dužnost

Naša raspoloženja
i tri gune

PAZI NA ENERGIJU

MIKROMOZAICI

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

12 | 2021. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 ZAKON DHARME Ispuniti dužnost

Ana Jončić

5 NAŠA RASPOLOŽENJA I TRI GUNE

Marijana Starčević Vukajlović

8 ISKUSTVO PROLAZNOSTI

Manjula Nanavati

11 FILOZOFIJA VUCA SVIJETA

Julian Scott

14 PAZI NA ENERGIJU

Florimond Krins

16 ŽIVJETI PRILIKE

Andrija Jončić

17 MIKROMOZAICI Zaboravljena ljepota

Vesna Perhat

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

5

8

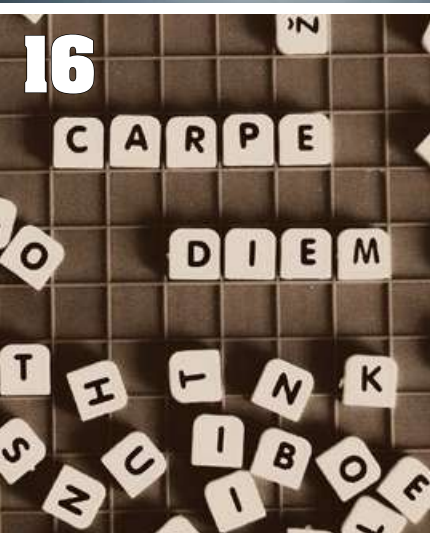
11

14

16

17

Prije ili kasnije neizbježno se suočimo s prolaznošću sebe i svega oko nas...

U djetinjstvu primjećujemo promjene i prirodno ih prihvaćamo, rastemo i učimo neopterećeni danima koji nepovratno odlaze. Ako nas i rastuži poneka izgubljena igračka ili iznenadna rana, ne tugujemo predugo jer toliko toga brzo zaokupi dječju znatiželju u velikom svijetu...

Kako odrastamo, sve se češće počinjemo spoticati o teški kamen prolaznosti. Čini se da postaje sve veći što ga odlučnije pokušavamo maknuti s puta. Opterećeni onim što ne možemo promijeniti, okružujemo se materijalnim stvarima i zadovoljstvima, priklanjamo privlačnim iluzijama i površnim razmišljanjima. A tako, malo-pomalo, zatvaramo prolaz prema svjetlu stvarnosti ostajući vezani omčama sjena – zabluda i neznanja.

No ako malo zastanemo nad svime, razotkrit ćemo neuništivi ritam života kako pulsira u struji vremena donoseći neprekidno obnovu i nadu. I ako to budemo htjeli, moći ćemo i mi poput Cesa-rića, dok se pale prva svjetla u kućama i prve zvijezde na nebu, *osjetiti dubinu svega i da je život vječan – vječan...*

Uredništvo

ZAKON DHARME ISPUNITI DUŽNOST

Ana Jončić

Klasične filozofije, kako na Istoku tako i na Zapadu, promatrале su svijet kao uređenu cjelinu. Od nebeskih tijela do najsitnijeg bića na Zemlji, sve je podvrgnuto zakonima prirode. Oni oblikuju i usklađuju život, daju mu ritam i pravilnost u izražavanju, odnosno vitalnost, ravnotežu i ljepotu. Ovaj organizirani svijet povezan je tako na svim razinama postojanja, a svaki oblik života slijedi i izražava zakonitost na sebi svojstven način.

Istu sliku veličanstveno uređenog svijeta potvrđuje svaki susret s prirodom. Dovoljno je pogledati prema nebu, biti u šumi, prošetati uz rijeku ili promatrati selidbu ptica i zalazak Sunca da se u nama prirodno javi osjećaj divljenja prema tom ceremonijalu života koji svojim nepogrešivim ponavljanjem svjedoči o zakonitostima koje njime vladaju.

Međutim, kad promatramo sebe u toj uređenoj prirodi, teško nam je uočiti isti sklad i povezanost, osim što shvaćamo fizičku ovisnost o snagama prirode ili osjećamo zahvalnost za ono što nam priroda daje. Neminovno, u nama se rađa pitanje gdje je naše, ljudsko mjesto u uređenoj cjelini, odnosno, kako mi kao ljudska bića sudjelujemo u njoj?

Istočne filozofije daju na to svoj odgovor opisujući zakon koji uređuje svijet i uzrok je svih fenomena, a na sanskrtu nosi ime *dharma*. Ovaj naziv se obično prevodi kao "sveti zakon".

Dharma koja djeluje na prirodu u cjelini je zakon sveopćeg reda, pokretač u "zakonitom oblikovanju svijeta", jer usmjerava stupnjeve razvoja svakog oblika života i njihov međusobni odnos. Zato se na Istoku

kaže kako sve što postoji ima svoju dharma: od nebeskih tijela do najsitnijih bića. Ovaj zakon potiče svaki entitet na izražavanje vlastite unutarnje prirode.

"Ostvariti svoju dharma" znači izraziti sav potencijal nekog oblika života i ostvariti sklad s prirodom u cjelini, drugim riječima, ostvariti smisao života.

Zakon dharma koji djeluje na ljudska bića ima značenje moralnog poretka koji obuhvaća svijest pojedinca i uređuje sve odnose među ljudima: od prava i običaja do uljudnog ponašanja. To je moralni zakon koji, u dubinama ljudske svijesti, pokreće i oblikuje načine izražavanja: misli, osjećaje, postupke.

"Ostvariti svoju dharma" za čovjeka znači slijediti ovaj unutarnji moralni zakon koji ga potiče na plemenitost u svim odnosima i aspektima života. Tako izražava bit humane prirode i zauzima svoje mjesto u sveopćoj uređenosti svijeta.

Dharma, primijenjena na svakodnevni život čovjeka, objašnjava se kao dužnost, ono što čovjek kao ljudsko biće treba ostvariti. Ispuniti dužnost je oblik izražavanja unutarnje ljudske prirode. Ispuniti dužnost ili dharma ujedno znači ostvariti: ispravnost, vrlinu, učenje, pravdu, znanje, istinu, djelo milosrđa... različite aspekte skladnog odnosa prema životu.

Pomoću bilo koje ljudske dužnosti koju prihvaća i koju ispunjava, čovjek gradi sve odnose. Tako se usklađuje sa sobom, s drugim ljudima, i tako sudjeluje u životu prirode. Kao što s divljenjem znamo promatrati sklad u prirodi, isti osjećaj se u nama prirodno javi dok gledamo ljude koji, dan za danom, ostvaruju ideal humanog života, ispunjavajući dužnost koju su prihvatili. ☸

NAŠA RASPOLOŽENJA I TRI GUNE

Marijana Starčević Vukajlović

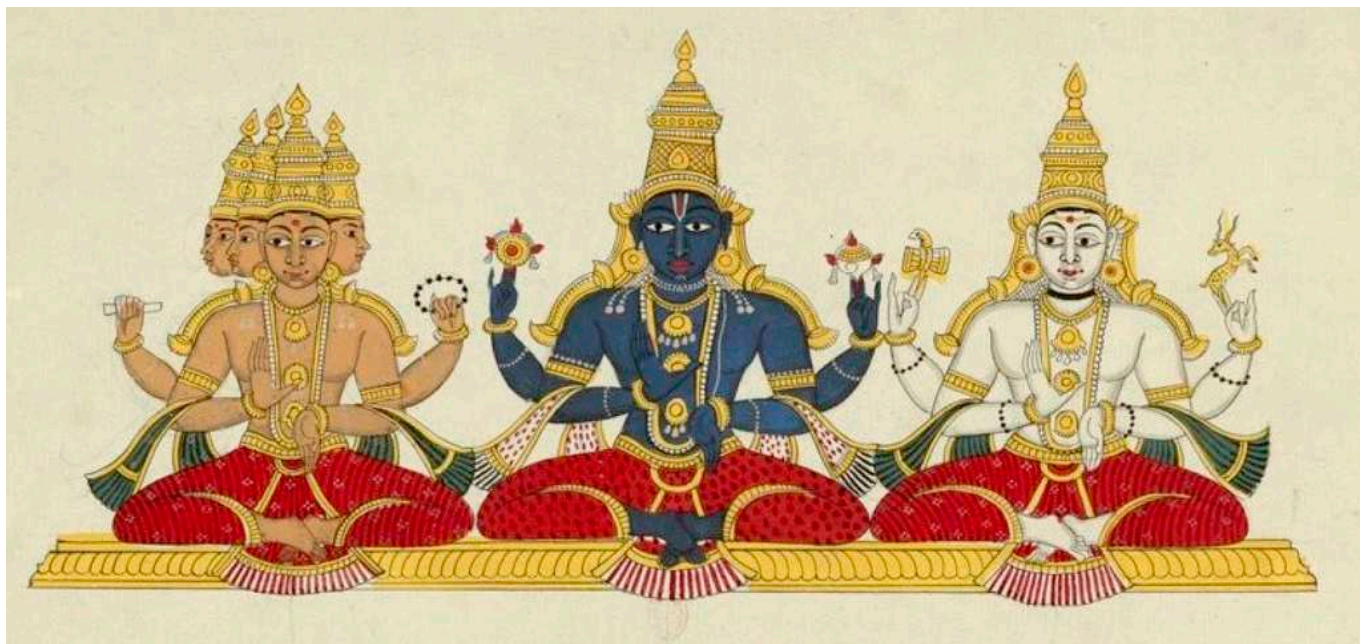
U prirodi ništa nije statično, uvijek postoji promjena koja se očituje u ritmičnoj izmjeni ciklusa aktivnosti i pasivnosti, svjetla i tame, dobrog i lošeg. Kao što govori faraonov san o sedam debelih i sedam mršavih krava, poslije razdoblja rodnosti slijedi suša, poslije aktivnosti, rasta i razvoja slijedi opadanje energije i smirenje. Sve u prirodi prolazi ove cikluse, pa tako i naša raspoloženja; dobra razdoblja kada smo puni energije i sve promatramo s optimizmom slijede one loše faze pasivnosti, lijenosti i mrzovolje.

Psiholozi definiraju raspoloženja kao prolazna osjećajna stanja slabijeg intenziteta. Iako su to osjećajna stanja, ne mogu se svesti samo na emocije. Emocionalne reakcije dođu i prođu u nekoliko sekundi ili minuta, raspoloženja mogu trajati satima, danima pa i duže, dajući kroz to vrijeme opći ton ne samo osjećajima, nego i mislima, pa jednu te istu situaciju različito doživljavamo i tumačimo ovisno o tome kako smo raspoloženi. Osim toga, za razliku od emocija koje imaju jasan pokretač, pa uvijek znamo što nas je nasmijalo, naljutilo ili rastužilo, pojava određenog raspoloženja ne može se povezati s nekim konkretnim uzrokom. Ona su proizvod naših unutarnjih stanja na koja utječu brojni faktori, od vanjskih utjecaja kao što su doba dana ili neki proživljeni događaj, do zdravstvenog stanja organizma, socijalnih

interakcija pa sve do osobina ličnosti. No, možda i nije toliko važno otkriti uzroke određenog raspoloženja ukoliko ono ne prelazi u patološko stanje. Važnije je ne postati bespomoćna igračka njihovih promjena.

Prema učenjima koja dolaze iz istočnjačke tradicije, sve promjene u prirodi, pa tako i promjena naših raspoloženja, izraz su triju *guna*, triju svojstava manifestirane prirode. Njihovi nazivi na sanskrtu su *tamas*, *rajas* i *sattva*. *Tamas* je inercija, svojstvo slijepe, nepokretne materije, *rajas* je aktivnost, pokret, a *sattva* stanje ravnoteže i harmonije. Ova tri svojstva stvaraju ritmove života koji vladaju u prirodi. Život pulsira između mirovanja i pokreta težeći harmoniji, a put razvoja uvijek je isti: nepokretni *tamas* pokrenut je aktivnošću *rajasa* do dostizanja *sattve*, dinamičke ravnoteže, što je samo kraj jednog i početak novog ciklusa. Smisao izmjene ciklusa nije beskrajna vrtanja u krug u kojoj se sve uvijek iznova ponavlja i ostaje isto. Ciklusi su uspinjuća spirala razvoja života koja u konačnici omogućuje dostizanje krajnjeg cilja – oslobođenja od uvjetovanosti *gunama*.

Sve što postoji podložno je ovim ritmovima, razlika je samo u njihovim omjerima, prevlasti jedne gune nad ostale dvije. Prema ovim učenjima, na početku svega, u nemanifestiranoj materiji, sve je u potencijalu,

a tri gune međusobno su uravnotežene, u savršenom omjeru. Igra života započinje narušavanjem ove ravnoteže, prevladavanjem jedne od guna nad druge dvije. Tako nastaju ciklusi aktivnosti, u kojima prevladava *rajas*, i pasivnosti, u kojima prevladava *tamas*. *Sattva* nadilazi ove oscilacije i donosi razrješenje neravnoteže u harmoniji suprotnosti.

U različitim omjerima, tri su gune prisutne u svim carstvima živih bića određujući njihove karakteristike. Tako u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu prirodno prevladava pasivnost *tamasa*, što je vidljivo u njihovoj uvjetovanosti i nepostojanju slobodne volje. Ljudima pripada aktivnost *rajasa*, aktivnog odnosa prema životu, sposobnosti svjesnog usmjeravanja energije i svjesnog izbora vlastitog djelovanja. Samo kod božanskih bića prevladava mudrost *sattve* – smirenje u božanskom znanju.

Sve dok smo vezani za materijalno postojanje, podložni smo gunama. Njihov različit omjer vidljiv je u temperamentu ljudi, pa su oni u kojima prevladavaju snage *rajasa* puni energije, poduzetni i uvijek spremni na akciju, dok su oni kojima vlada *tamas* pasivniji, inertniji i teško se pokreću. Isto tako, ritmovi guna vidljivi su u našim raspoloženjima. Ona se mijenjaju bez nekog nama očitog uzroka i bez naše volje, oscilirajući uglavnom između *tamasa* i *rajasa*. Prevlast *tamasa* manifestira se kao stanje malodušnosti, straha, tjeskobe, apatije, neodlučnosti, lošeg i depresivnog raspoloženja.

*Tamas – tromost, mrak i tupost,
rođena je od neznanja,
od tame i bezumnosti,
zavodnica to je duha
koji živi u tijelima*

*i veže ga opijena
lijenošću i nemarnošću,
nehajem i pospanošću.*

Prevlast *rajasa* u čovjeku rađa želje, strast, nemir, euforična raspoloženja. Koliko god je to poželjno stanje, jer nas budi iz pasivnosti i mrtvila *tamasa* i pokreće na akciju, toliko je i negativno jer *rajas* oduzima sposobnost smirenog prosuđivanja i promišljenog postupanja.

*Rajas – snaga svih nemira,
izvor želja, žudnja, čežnja,
posjeduje strasnu narav
pa je izvor privlačnosti
i požude za životom.
Ona goni duh u tijelu
da se djelatnošću veže.*

Danas se mogu pronaći brojni savjeti kako regulirati raspoloženja, no većina tih savjeta odnosi se na to kako se osloboditi lošeg i što duže održati dobro

raspoloženje. U osnovi, ovi savjeti proizlaze iz iluzorne čovjekove težnje da dobro raspoloženje bude trajno stanje. Želimo biti stalno sretni i zadovoljni, a ako već mora doći do neke promjene, neka ta promjena bude na bolje. No, kao što je rečeno, dinamika života nije uzlazna linija, ne postoji ništa što je vječno živo, aktivno i neprekidno raste, uvijek postoje usponi i padovi. Rođeni smo u svijetu materije i kao sva živa bića i cijela priroda, podložni smo utjecaju guna.

Treća guna, *sattva*, donosi ravnotežu, uzdizanje iznad oscilacija i vladanje samim sobom.

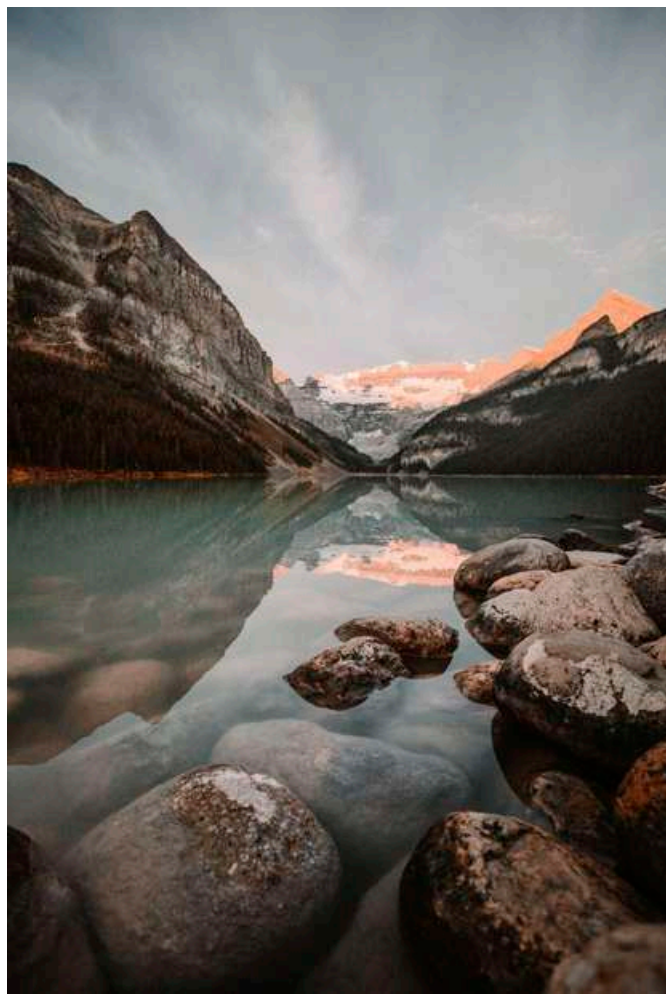
*Kada znanja sjaj zasvijetli
kroz vrata ovog tijela,
tad ćeš znati da je sattva
nadmoćna nad ostalima.*

Sattva je mudrost, znanje koje prosvjetljuje i oslobađa, razumijevanje prave prirode svijeta, ali nevezivanje za njegove ciklične promjene.

*Sattva – snaga čiste biti,
snaga svjetla i dobrote,
blistava i puna zdravlja
veže svojom privlačnošću
duh besmrtni i bezgrešni.*

*Ako nekim sattva vlada,
kada mu duša svijet napušta,
taj odlazi u svijet sjajni
gdje mudraci prebivaju
koji sebe upознаše.*

Tri gune su karakteristike materijalnog svijeta, tri ritma prirode koja ne možemo izbjeći sve dok smo dio tog svijeta.

Potpuno je prirodno da smo ponekad loše volje, a ponekad puni energije, ali nije mudro pasivno se prepuštati ovim oscilacijama te bespomoćno čekati da prođe ona loša faza i napokon dođe dobra. Kada poslije sunčanog vremena padne kiša, nećemo stajati na kiši i čekati da ponovo grane sunce. Inteligentno je poduzeti nešto, uzeti kišobran. Jednako je s raspoloženjima. Umjesto da ona vladaju nama, mi trebamo vladati njima, a to znači ne predavati se hirovitim osjećajima i mislima, nego svjesno upravljati svojim unutarnjim stanjima. Ako smo loše raspoloženi, učiniti nešto što će nas "podići", čitati zanimljivu knjigu, slušati muziku koju volimo, nazvati osobu s kojom ćemo podijeliti lijepe misli, a ne jadikovke. Ako smo dobro raspoloženi, ne zanositi se, sjetiti se da ni to nije trajno stanje. To znači mudro plesati u ritmu prirode, ići putem *sattve*, ravnoteže i harmonije. ॐ

Napomena: Svi citati preuzeti su iz Bhagavad Gite, u prepjevima Đure Robotića

ISKUSTVO PROLAZNOSTI

Manjula Nanavati

Prije dvadeset i pet stoljeća, jedan je čovjek na sjeveru Indije, duboko dirnut tolikom ljudskom patnjom i njezinom rasprostranjenosti u svijetu, odlučio pronaći rješenje. Njegova ga je potraga odvela do mnogih učitelja, mnogih znanja i tehnika za istraživanje Istine i Stvarnosti, da bi na kraju, dosegnuvši prosvjetljenje, posvetio ostatak svog života učeći ljude kako nadvladati patnju.

Buddha, koji je za sebe tvrdio da je samo čovjek, počeo je poučavati, a nekoliko stoljeća kasnije njegove su riječi sakupljene u djelu *Dhammapada*, što u prijevodu znači "Put Dharma, univerzalnog zakona života". Poučavao je da patnju uzrokuju žudnja, mržnja i neznanje, i da korijen sve patnje leži u nama. Poput mnogih mudraca, Buddha je isticao da je jedino

spoznajom sebe moguće suočiti se s temeljnom istinom koja se nalazi iza velova našeg vlastitog zaborava.

Ključni aspekt Buddhina učenja bio je taj da je mudrost koju primimo od drugog posuđena mudrost koja ostaje na razini intelektualnog plana, dok mudrost koja proizlazi iz našeg osobnog iskustva ima moć istinski nas preobraziti. Ne može nas osloboditi tuđa spoznaja istine. Što god je izvan nas, ostaje daleko. Istinu je moguće izravno spoznati samo u sebi samome.

Buddhina učenja našla su svoje mjesto u raznim tradicijama širom svijeta, no jedna iznimno praktična metoda iz kanona *Pali*, pomoću koje je moguća izravna spoznaja stvarnosti, postala je neprocjenjivi doprinos za cijelo čovječanstvo. Radi se o drevnoj tehnici meditacije zvanoj *Vipassana Bhavana* ili "uvid u istinsku

prirodu stvarnosti". Riječ *passana* znači "vidjeti", a *vipassana* "vidjeti kroz" ili "vidjeti stvari onakvima kakve doista jesu."

Vipassana je tehnika nepristranog promatranja osjetilnih pojava u tijelu tijekom postojanog mira ili spokoja, što rezultira sve većom svjesnošću, koja u konačnici zaranja duboko u svijest o univerzalnoj istini.

Zašto je Buddha izabrao osjete kao prijenosnik do uma? Kao što piše u *Satipatthana Suti*, mi doživljavamo stvarnost posredstvom osjeta. Naša su osjetila vrata kroz koja doživljavamo vanjski svijet. Naš um generira ideje, misli, osjećaje i sjećanja, koji dodatno obogaćuju i produbljuju naš doživljaj života.

Naši osjeti su, dakle, razdjelnica između naših fizičkih i mentalnih aspekata. Promatranjem svojih tjelesnih senzacija, možemo promatrati svoj um.

Osjetilne su pojave stalno prisutne u cijelom našem tijelu. Suvremena znanost govori nam da svaka aktivnost ili iskustvo proizvodi određene biokemijske reakcije u našem tijelu kojih obično nismo svjesni.

Vipassana toliko jača našu svijest da možemo iskusiti i suptilne pojave te spoznati da one neprestano nastaju i nestaju, pojavljuju se i prestaju.

To je početak svjesnosti o *prolaznosti*. Ustrajnom vježbom čovjek uči na te pojave ne reagirati instinktivno. Umjesto toga, vježba postojanu mirnoću u svim situacijama, bez obzira radi li se o grubim ili suptilnim, ugodnim ili neugodnim pojavama.

Buddha je govorio da se umno djelovanje odvija u četiri koraka ili procesa.

Svijest počinje djelovati u trenutku kada um stupi u kontakt s fizičkim ili mentalnim predmetom svog promatranja i primi *podražaj*.

Opažanje je kada um *prepozna* te *razmatra* i *određuje* predmet svog opažanja. Na osnovu toga, stvara se doživljaj koji u konačnici kulminira određenom *reakcijom*. Ovi se procesi obično odvijaju toliko brzo da nismo ni svjesni dvaju središnjih procesa. Mi samo prepoznajemo podražaj i reakciju.

Vipassana vježba našu svjesnost kako bi nam omogućila odvajanje doživljajnog procesa našega uma od procesa reakcije.

Zadržavanjem smirenosti kroz sva iskustva dobivamo mogućnost odabiranja uravnoteženog odgovora umjesto instinktivne, uvjetovane ili emotivne reakcije. To je možda ono što tehniku Vipassane razlikuje od ostalih tehnika meditacije. Neke se tehnike koriste mantrama, pjevanjem ili molitvom. Neke se služe vizualizacijom – okruženja, forme ili božanstva. Mnoge od ovih tehnika mogu biti djelotvorne

na različite načine. No svaka od njih može potaknuti fokusiranje uma i njegovo preusmjerenje s iluzornog, prolaznog aspekta života. Njihov je cilj uzdići čovjeka u stanje duboke zadubljenosti koja rezultira osjećajem lakoće ili sreće, kako bi se čovjek nakon tog iskustva osjećao obnovljeno, revitalizirano i spremno nositi se s izazovima. No koliko god bile djelotvorne, niti jedna od ovih tehnika sama po sebi ne nudi rješenje za patnju.

Ustrajnim vježbanjem mirnoće uma u odnosu na bol ili ugodu, Vipassana nam daje oruđe kojim odvajamo iskustvo od naše reakcije na to iskustvo, omogućujući nam da se končano oslobodimo čvrstog stiska patnje.

Mnoge religije spominju ovo odvajanje. *Bhagavad Gita*, primjerice, potiče nezvezivanje za plodove djelovanja. Biblija traži da "okrenemo i drugi obraz". Suvremena psihoanaliza zahtijeva da "zamijetimo vlastite osjećaje", jednako kao što se na seminarima upravljanja ljutnjom traži da "promatramo" svoju ljutnju. Vipassana nudi tehniku koja je prošla ispit vremena te sustavno uči kako to učiniti. Ključ je u ustrajnoj vježbi.

Buddha je govorio da se umno djelovanje odvija u četiri koraka ili procesa. Svijest počinje djelovati u trenutku kada um stupi u kontakt s fizičkim ili mentalnim predmetom svog promatranja i primi podražaj. Opažanje je kada um prepozna te razmatra i određuje predmet svog opažanja. Na osnovu toga, stvara se doživljaj koji u konačnici kulminira određenom reakcijom. Ovi se procesi obično odvijaju toliko brzo da nismo ni svjesni dvaju središnjih procesa. Mi samo prepoznajemo podražaj i reakciju.

Mi reagiramo u svakom trenutku svog života. Mislimo da su naše reakcije neovisne. U stvarnosti, međutim, mi instinktivno reagiramo na osjetilne pojave, a te su reakcije rezultat naše prijašnje uvjetovanosti. Neke od njih su toliko duboko ukorijenjene da smo gotovo nemoćni kada se počnu javljati.

Istodoban i razmjeran razvoj svjesnosti i smirenosti, kaže Buddha, vodi nas oslobođenju. Svjesnost bez smirenosti mogla bi nas odvesti do preosjetljivosti na osjetilne pojave, što može izazvati stanje destabilizirajuće reaktivnosti, dok smirenost bez svjesnosti može rezultirati zatomljivanjem, prikrivanjem i održavanjem stanja neznanja o patnji i osjetilnim pojavama koje su duboko u nama.

Kako postupno i ustrajno napredujemo do točke nereagiranja, koliko god prolazne prirode ona bila, započinjemo i s procesom pročišćenja uma. Vježbanjem pribranosti pred neugodnim pojavama, iskorjenjujemo odbojnost. Vježbanjem smirenosti pred ugodnim pojavama, postajemo jači u borbi protiv žudnje. A vježbanjem spokoja pred neutralnim pojavama, počinjemo brisati neznanje. To je iskustvo istine o patnji i istine o prestanku patnje u okviru vlastitog tijela; naša tijela svjedoče istini o prolaznosti.

Kaže se da su posljednje Buddhine riječi upućene njegovim učenicima bile: "Sve što je stvoreno podložno je propadanju. Vježbajte ustrajno kako biste spoznali tu istinu."

Učenje tehnike Vipassana ne može samo po sebi podariti mir, kao što ni učenje tehnike jedrenja ne može zajamčiti mirno more. Dokle god u našoj podsvijesti postoje uvjetovani refleksi, oni će nas, bez obzira na to koliko odlučni mi bili, nadvladati. Primjena ove tehnike je jedino pravo rješenje za promjenu sebe. Kada potpuno i posvećeno zaronimo duboko u sebe da bismo razvijali svjesnost i smirenost do najdubljih razina, a zatim tu praksu primjenjujemo u svom svakodnevnom životu, Vipassana postaje oruđe pomoću kojega opažamo stvarnost onakvom kakva jest, ne samo kada meditiramo, već u svakom trenutku.

Za onoga koji je iskusan u tehnici Vipassane, jasno i stvarno poimanje prolaznosti svijeta, svega što sačinjava taj svijet, uključujući ono što zovemo "Ja", ključ je oslobođenja. Samo čovjek ima moć shvatiti ovu istinu. Nijedno drugo živo biće na ovom planetu nema sposobnost za takav skok. Buddha nam je pokazao da ustrajnim vježbanjem možemo postići prosvjetljenje. Dar njegovih učenja, njegove žrtve i njegove nepokolebljive vjere u ljudski potencijal nalaže nam da učinimo nekoliko koraka naprijed prema vlastitoj evoluciji. Ne postupiti tako značilo bi zaniijekati vlastiti veličanstveni potencijal ljudskog bića, te okusiti osjećaj promašenosti zbog neostvarene prilike. 卐

S engleskog prevela: Marijana Jarža

FILOZOFIJA VUCA SVIJETA

Julian Scott

VOLATILITY

UNCERTAINTY

COMPLEXITY

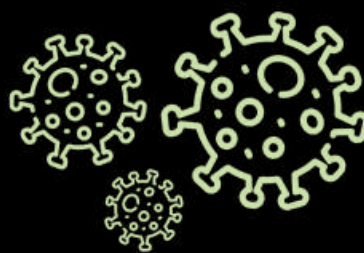

AMBIGUITY

Akronim VUCA (*Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity*) u početku je koristila američka vojska za opisivanje svijeta koji je poslije završetka hladnog rata postao nestalan, neizvjestan, složen i dvosmislen. Zatim ga je preuzeo poslovni svijet kao okvir za suočavanje s brzim promjenama koje se događaju u tehnologiji i na globalnim tržištima.

Iako neki ljudi dovode u pitanje čitavu ideju VUCA, smatrajući da je svijet oduvijek bio promjenjiv, neizvjestan, složen i nejasan, rekao bih da su u povijesti postojala vremena kada je život bio stabilniji, kao za vrijeme *Pax Romanae* u Rimskom Carstvu ili vladavine dinastije Tang u Kini, i vremena obilježena brzim promjenama i konfuzijom – kao što je pad Rimskog Carstva tijekom njegova ubrzanog zalaska u srednji vijek. U takvim je razdobljima potrebna veća prilagodljivost i pojedinca i društva kako bi uspješno brodili tim prijelaznim vremenima.

Nestalnost

Riječ "volatility" (nestalnost) prvi je put definirana u poznatom rječniku dr. Johnsona iz 18. stoljeća kao "nešto što može letjeti". Od tada ona znači nešto poletno, prevrtljivo, nešto što se mijenja iz trenutka u trenutak. Pandemija bolesti Covid-19 i reakcija svijeta na nju najbolji su primjeri nestalnosti. Bilo je to nešto što je iznenadilo cijeli svijet (osim nekoliko stručnjaka).

Kako je moguće pronaći unutarnju stabilnost i trajnu sreću u svijetu koji se neprestano mijenja?

Prema Platonu, ključ leži u spoznaji da je ovaj promjenjivi svijet samo treperava sjena druge stvarnosti koja je stabilna i stvarna. Filozofija ili ljubav prema mudrosti je traganje za tom stvarnošću koja se ne mijenja. Prvi korak prema tome, kako su isticali stoici i budistički filozofi, jest prihvatiti da su materijalne stvari, pa čak misli i osjećaji, po prirodi nestabilni i prolazni. To nas prihvaćanje može potaknuti da stabilnost i sreću potražimo u svojim unutarnjim snagama i u metafizičkoj dimenziji stvarnosti.

U potrošačkim društvima naglasak je na posjedovanju, a ne na postojanju. Sreća i prestiž se doživljavaju kao da proizlaze iz posjedovanja stvari koje se smatraju poželjnim (i koje se razlikuju od jednog do drugog doba). Ali bilo koji nepristran promatrač može vidjeti da posjedovanje materijalnih stvari ne mora nužno donijeti sreću. Kao što je Aristotel isticao, bogatstvo može upotpuniti našu sreću, ali je ne uzrokuje. Sreća dolazi iznutra, pa ako želimo biti sretni, moramo se preusmjeriti s posjedovanja na postojanje, kao što je preporučio psiholog i filozof Erich Fromm u svojoj knjizi *Imati ili biti*.

Neizvjesnost

Nestalan će svijet po svojoj prirodi također biti i neizvjestan. Tko zna što će se dogoditi sutra? Hoće li ove godine Covid biti "pobijeden"? Hoće li, kao posljedica klimatskih promjena, čovječanstvo izumrijeti? U kojoj će se mjeri mijenjati svjetski politički poredak u nadolazećim godinama? Budućnost izgleda krajnje neizvjesna.

Takve neizvjesnosti često dovode do mnogih strahova i tjeskobe. Možda je prvo što bismo trebali učiniti to da razvijemo više pouzdanja i otpustimo svoje strahove. Naposljetku, kao što je pjesnik Robert Burns rekao (u slobodnom prijevodu): "Često i najbolji planovi krenu po zlu."¹ Drugim riječima, možemo praviti svakojake planove u životu, ali stvari se neće uvijek

¹ "...the best laid schemes o' mice an' men gang aft agley" – često citiran redak iz poeme *To a Mouse (Mišu)* škotskog književnika Roberta Burnsa.

odvijati onako kako mi želimo. Čak je i Napoleon, sa svom svojom inteligencijom i snagom volje, bio poražen, a njegovi su planovi propali.

Zamislite, međutim, što bi bilo kada ne bi bilo neizvjesnosti – kada bismo točno znali što će se dogoditi sutra i svakog narednog dana do kraja našeg života. Kada bi sve bilo predvidljivo, život bi bio vrlo dosadan. U budističkoj filozofiji neizvjesnost je prilika za transformaciju. Ono što je nepoznato, u nama obično rađa strah... ali ne i kod djece. Djeca istražuju nepoznato sa znatiželjom i čuđenjem. Drugi razlog za strah od nepoznatog je taj što smo vezani za stvari koje već posjedujemo i bojimo se da ćemo ih izgubiti. Kad bismo prihvatili da ništa nije sigurno, možda bismo bili slobodniji. Umjesto da se brinemo kakva će biti neka nova situacija, mogli bismo se to pitati kao dijete.

Složenost

Ovo je jedan od VUCA pojmova oko kojeg bi bilo teško ne složiti se: naš je svijet definitivno složeniji od bilo kojeg poznatog prošlog doba. Razmislimo samo o unutrašnjosti računala ili o svim internetskim algoritmima i robotima, satelitima u svemiru, neizmjenjnoj raznolikosti aplikacija, napretku u području umjetne inteligencije i biotehnologije, sustavima unutar sustava koji su svi međusobno povezani i međusobno ovisni. Usporedimo to sa srednjim vijekom i tadašnjim samostanskim knjižnicama od nekoliko stotina rukom napisanih i ilustriranih knjiga i rukopisa, ili čak sa složenom birokracijom Rimskog Carstva, i vidjet ćemo da je naš svijet postao neizmjenjivo složen, a time i krhkiji. Raspadne li se bilo koji od tih međusobno ovisnih sustava, to će izazvati domino efekt na druge složene sustave.

S filozofske točke gledišta, koji je najbolji način za rješavanje sve ove složenosti? Marko Aurelije je u *Mislina samom sebi* napisao: "Zadovoljstvo proizlazi iz toga da radimo nekoliko stvari i da ih radimo dobro." Možda je s njegove strane takvo mišljenje bilo samo želja jer mu je vlastiti život, život cara čitavog Rimskog

Carstva, zacijelo bio prilično složen. Ipak, vjerujem da ta izreka sadrži istinu koja je i danas primjenjiva. Iako nećemo u potpunosti pobjeći od složenosti, možemo barem izbjeći nepotrebnu složenost i izdvojiti vrijeme za jednostavne aktivnosti poput šetnje u prirodi ili sadržajnog razgovora sa stvarnim ljudima, uz isključene mobitele. Nemojmo zaboraviti da smo mi, ljudska bića, stvorili taj složeni svijet. Možemo ga početi pojednostavljivati ako želimo.

Istodobno, ne bismo trebali poricati niti odbacivati složenost, jer bismo onda bježali od samog života. U starom Egiptu vodeće načelo je bilo: jedinstvo u mnoštvu. To načelo također nalazimo u kozmogonijama cijeloga svijeta, kao i u znanstvenoj paradigmi. U početku je postojalo jedno načelo iz kojeg je proizašlo beskrajno mnoštvo. Danas smo izgubili kontakt s tim načelom jedinstva i izgubili se u labirintu složenosti.

Dvosmislenost

Dvosmislenost se odnosi na nedostatak jasnoće u vezi neke osobe ili situacije kada je moguće više od jednog tumačenja ili značenja. Do toga može doći kada su informacije nepotpune ili proturječne ili kada su suviše iskrivljene da bi se mogli donijeti jasni zaključci. Postoji mnogo različitih vrsta dvosmislenosti: semantička, znanstvena, moralna, filozofska i tako dalje.

Dvosmislenost je često neizbježna i doista je ne treba izbjegavati, jer bi to značilo previše pojednostavljivati život. Primjerice, kako je istakla filozofkinja egzistencijalizma Simone de Beauvoir, između slobode i odgovornosti postoji urođena dvosmislenost. Apsolutna sloboda nije moguća, jer naši postupci utječu na druge i obrnuto. Također, ako bismo otišli u drugu krajnost apsolutne odgovornosti, nikada se ne bismo usudili djelovati, iz straha da ne utječemo na slobodu drugih. Rješenje se možda krije u onoj dobro poznatoj izreci: *Živi i pusti druge da žive*. Prema Simone de Beauvoir, trebali bismo pokušati djelovati tako da dopustimo drugima slobodu, no kako bismo sačuvali slobodu svih, moramo biti spremni ograničiti

slobodu onih koji žele uništiti tuđu slobodu.

Dvosmislenost, poput ostala tri VUCA pojma, može proizvesti osjećaj tjeskobe i voditi nepokretnosti: kad ne znamo objasniti situaciju, odlučujemo se ne djelovati. Ali kao što de Beauvoir kaže: "Budući da od nje ne možemo pobjeći, pokušajmo pogledati istini u oči. Pokušajmo prihvatiti našu temeljnu dvosmislenost. Iz poznavanja stvarnih uvjeta našeg života moramo crpiti snagu za život i razlog za djelovanje."

Postoje i druge pozitivne strane dvosmislenosti. Na primjer, u romanima moralno upitni likovi i situacije daju dubinu priči. U poeziji, dvosmislenost – dvostruka značenja, različite razine interpretacije – širi našu svijest i omogućuje da se uzdignemo iznad racionalnog razumijevanja kako bismo shvatili sam Život. Sljedeći odlomak iz Keatsove *Ode slavu*u dobar je primjer dvosmislenosti i različitih razina značenja:

Noć je blaga, a Kraljica-Mjesec je sretna na svom tronu,

Okružena svim svojim zvjezdanim vilama;

Ali ovdje nema svjetla, osim onog koje s neba donosi povjetarac

Kroz tamom prekriveno zelenilo bilja i vijugave mahovinaste puteve.

Kako nam filozofija može pomoći živjeti u VUCA svijetu? Filozofija pruža dubinu razumijevanja i može nas odvesti do vrata transcendentnih istina o životu. Nakon toga, kako nam kaže neoplatonistički filozof Plotin, važno je da otvorimo svoje (nutarnje) oči i vidimo. To nam "viđenje" može dati vedrinu i entuzijizam ne samo za preživljavanje, već i za napredovanje u VUCA ili u bilo kojem drugom svijetu. ☸

S engleskog prevela: Melanija Rogar

PAZI NA ENERGIJU

Florimond Krins

Energija je nešto o čemu ne razmišljamo sve dok ne moramo podmiriti račune za električnu energiju ili plin, ili kada na benzinskoj crpki moramo platiti gorivo. Međutim, ne uviđamo da spremnik goriva od 40 litara (E95) sadrži onoliko energije koliko se može dobiti osmosatnim fizički zahtjevnim radom petsto odraslih ljudi. Stavimo, dakle, stvari u kontekst.

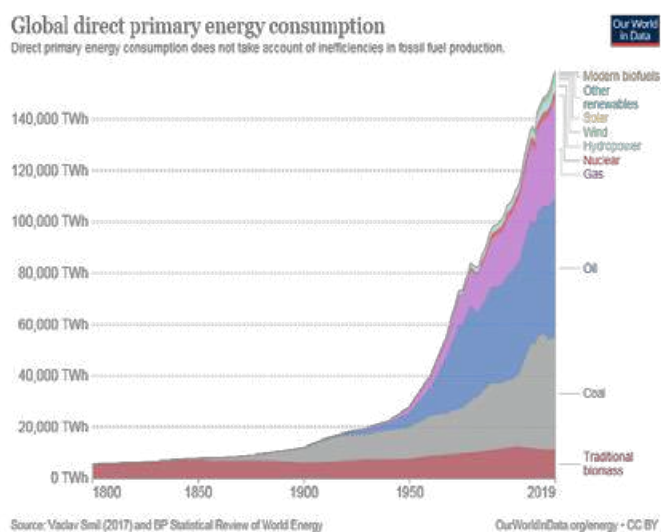
Energija je po definiciji nešto što mijenja stanje nečega, bilo da se radi o kretanju, temperaturi, obliku ili električnom naboju, da navedemo samo par primjera. Na primjer, za pretvaranje vode u vodenu paru potreban je unos energije u obliku topline. Dakle, da bismo promijenili svoje okruženje, kretali se, gradili, trgovali ili komunicirali, potrebna nam je energija. Naši su preci morali koristiti vlastitu energiju (mišiće) kada nisu mogli koristiti (ponovno) obnovljive prirodne izvore energije. U konačnici, sva energija koju trošimo ili koristimo potječe od Sunca. Čak su i pro-

blematična fosilna goriva, o kojima smo toliko ovisni, jednom bila nusprodukt sunčeve energije.

Kao ljudska bića, možemo izravno koristiti samo dva oblika energije: hranu koju jedemo da bismo mogli raditi i razmišljati te Sunce kao izvor topline, a zatim neizravno njegovu energiju za uzgoj biljaka, insekata i životinja koji su nam potrebni za održavanje našeg tijela i ekosustava. Pripitomljavanjem životinja uspjeli smo iskoristiti njihovu energiju za vlastitu dobrobit.

Do kraja 18. stoljeća otprilike 99% energije i 95% sredstava koja su se koristila bila su obnovljiva ili za višekratnu upotrebu. Zatim nam je napredak znanstvenih istraživanja omogućio da iskoristimo snagu fosilnih i kasnije fisijskih (nuklearnih) goriva koja nisu obnovljiva, osim ako smo spremni pričekati nekoliko desetaka do nekoliko stotina milijuna godina. To znači da je naš energetska otisak danas deset puta veći nego u predindustrijsko doba.

Iako široka upotreba fosilnih goriva, počevši od ugljena, datira iz ranih 1800-tih, svijet tek odnedavno, od kraja Drugoga svjetskog rata, neumorno traga za "novom" i jeftinijom energijom. Naš transportni sustav više je puta doživio korjenite promjene, izumima vlaka, automobila i aviona. Od načina na koji se odijevamo, jedemo, radimo ili putujemo, sve se dramatično promijenilo upotrebom "svetog trojstva fosilnih goriva": ugljena, nafte i prirodnog plina. Ta tri primarna izvora energije nikada nisu bila zamijenjena jedan drugim, već su se kombinirano koristila kako bi se odgovorilo na stalnu potražnju za sve više energije.

Tek smo u posljednjih dvadeset do trideset godina uz velike napore uspjeli usporiti, pa čak i zaustaviti povećanje korištenja određenih fosilnih goriva poput ugljena, i dodali na popis sjajnu i toliko hvaljenu obnovljivu energiju (energija vjetra, Sunca, vode i biomasa). No, osim nuklearne energije – koja je po mom mišljenju jedina prava alternativa jednom od tri fosilna

goriva kada se uzme u obzir potražnja i ponuda sadašnjeg sustava, premda uz neke nezanemarive sigurnosne probleme – nerazborito je misliti da će obnovljivi izvori energije istisnuti ili zamijeniti neobnovljive.

U proteklom desetljeću britanski Centar za alternativnu tehnologiju osmislio je za Britaniju plan s nultom stopom emisije ugljika. To podrazumijeva ne samo zamjenu našeg trenutnog sustava proizvodnje električne energije i sustava transporta isključivo obnovljivim izvorima energije (uglavnom vjetra i biomase), već i smanjenje globalne potrošnje energije za impresivnih 60 %.

Naše moderno društvo postalo je toliko zavisno, ako ne i sasvim ovisno, o onome što je prije izgledalo kao prebogata i neograničena zaliha energije. Stoga moramo prijeći na hitnu "dijetu" ako ne želimo završiti u opasnim komplikacijama kada se zalihe konačno smanje, što je neizbježna sudbina svih neobnovljivih izvora, koji će u ne tako dalekoj budućnosti u konačnici potpuno presahnuti. ☹

Sengleskog prevela: Dijana Kotarac

ŽIVJETI PRILIKE

Andrija Jončić

Još je jedna godina prohujala ostavljajući mnoge želje i nastojanja neostvarenima. Nastavlja se ubrzanje vremena, a s njim bez predaha žure i pojedinci, društvo i svijet, misleći da će riješiti svoje probleme ako uhvate korak s vremenom. Međutim, priča se obično ne završava tako jer se ostvarenjem jednog cilja odmah javlja želja za ostvarenjem drugog i ista, ako ne i veća užurbanost.

Psihološko ubrzanje vremena globalni je problem i posljedica brzih promjena okolnosti u kojima se nalazimo, a koje nam daju utisak da vrijeme brže teče. Moramo se naučiti živjeti u takvom svijetu, ali se zato ne trebamo prepustiti njegovim negativnim karakteristikama i njegovoj ubrzanoj struji da nas nosi poput inertnih trupaca. Dopustimo li to, moći ćemo se jedino održavati na površini i pokušavati progurati ispred "trupaca" s kojima se sudaramo.

Ako je vrijeme novac, kako se to danas kaže, onda ga trebamo pažljivo trošiti i svjesno odlučivati u što ćemo ga ulagati. Stari Grci, koji su pridavali veliki značaj vremenu i nastojali otkriti njegov misterij, mogu nas poučiti o načinu njegova korištenja. Kronosa,

boga vremena, prikazivali su kao starca s kosom koji neumoljivo kosi sve pred sobom. Ono što njegova kosa zahvati, postaje prošlost, nešto što se više ne može promijeniti. Nakon toga ostaje samo sjećanje koje nam koristi kao iskustvo prošlosti.

Nasuprot Kronosu, starom vremenu, postoji Kairos, novo vrijeme koje nam dolazi ususret. Kairos je najmlađi Zeusov sin, bog povoljnog i stoga sretnog trenutka. Kairos hitro prolazi i daje priliku samo onome tko ga uhvati za čuperak koji mu se nalazi iznad čela, dok straga nema kose. Stoga je Kairosa moguće dohvatiti samo dok nam ide ususret, dok nam se približava. Uхватiti Kairosa, odnosno iskoristiti povoljnu priliku, znači procijeniti pravi trenutak, to jest ispravno i pravodobno djelovati u trenutku sadašnjosti. U tome je tajna vremena – znati kako iskoristiti vrijeme, a ne učiniti što više toga u što kraćem vremenu. Rimski filozof Seneka kaže da cijeli život izmiče onima zaokupljenima ispraznim nastojanjima te da je najveća prepreka življenju očekivanje sutrašnjice kojom tratimo sadašnjost. Na vremenu se može dobiti ili izgubiti, ovisno o tome što činimo u trenutku sadašnjosti. ☞

MIKROMOZAICI

ZABORAVLJENA LJEPOTA

Vesna Perhat

Smatra se da tehnika mozaika potječe s Dalekog istoka. U Europi su bili popularni u starom Rimu, gdje su se izrađivali od komadića mramora, keramike i stakla, i najčešće koristili za ukrašavanje podova u patricijskim vilama. Svoj vrhunac, međutim, ova tehnika doživljava u Bizantskom Carstvu (330. – 1453.), gdje se najviše koristila za ukrašavanje kršćanskih crkava.

Carigrad je tijekom srednjeg vijeka bio daleko najveći grad kršćanskog svijeta, čak i nakon uspona velikih talijanskih trgovačkih luka – Venecije i Genove. Zbog toga ne čudi da je najviše umjetničkih djela nastalo upravo na tom području, iako su i drugi gradovi Carstva dali svoj doprinos. Naravno da su umjetnici i obrtnici u glavnom gradu bili povlašteni jer su zbog bogatstva samog grada mogli koristiti skupocjene i trajne te nada-

sve lijepe materijale u svom radu. Obilnom upotrebom zlatnih pločica, srebra, poludragog kamenja (porfirij, malahit, oniks...), emajla i ostalih vrijednih materijala, ovi su mozaici dobivali na čvrstini i trajnosti te često izgledali, i još uvijek izgledaju, veličanstveno i raskošno.

Bizantinci su očito posjedovali ogromno strpljenje, potrebno za rad sa sićušnim kockicama, i vještinu stvaranja slike koja istovremeno ovisi o boji, veličini te obliku svakog djelića mozaika. Naime, intenzitet i smjer reflektirajućeg svjetla ovisi o načinu grupiranja

Kristovo preobraženje

Vrijeme nastanka: oko 1200. g.

Iako malih dimenzija (52 x 36 cm), umješnost izrade i upotrebe sićušnih (0,5 mm -1,0 mm) pozlaćenih pločica, lapis lazulija, mramora i stakla raznih boja umetnutih u vosak presvučen preko podloge, je izvanredna.

Ova ikonica plijeni svojom čistom ljepotom i luksuznom izradom, što nimalo ne umanjuje njezinu nedvojbenu religijsku poruku.

kamenčića, o međuprostoru između njih te o nagibu pojedinih djelića u odnosu na podlogu. Upotrebom određenih nijansi toplih i jarkih tonova boja (crvene, smeđe, kobaltne i tamno plave) postizali su vizualan osjećaj gipkosti ljudskog tijela i drapiranih haljina, uspješno koristeći svoje grčko naslijeđe.

Minijturni mozaici

Minijturni mozaici spadali su u luksuzna, izrazito skupa djela bizantinske umjetnosti.

Podijeljeni su na prenosive mozaike od 30 do 120 cm visine i na prave minijature, mikromozaike, koji nisu prelazili 20 cm visine, a koristili su se isključivo prilikom molitve kod kuće.

Prenosivi mozaici pojavili su se u XII. st., a prave minijature postale su popularne tek dva stoljeća kasnije.

Mikromozaike su izgleda bili jako popularni među bizantinskim aristokratima koji su ove skupe, luksuzne minijature koristili tijekom molitve u intimi svog doma ili privatnih kapelica. Osim u samom Bizantskom Carstvu, zbog svoje su ljepote i sposobnosti buđenja vjerskih osjećaja bili na cijeni u mnogim bogatijim domovima zapadnog dijela kršćanske Europe. Poznato je da ih je Papa Pavao II. naručio čak dvadeset i pet.

Do današnjeg dana ovih je minijturnih umjetnina sačuvano svega četrdesetak. Najviše ih se nalazi u manastirima na Svetoj Gori te u nekoliko svjetskih muzeja.

Najljepšima se smatraju *Blagovijest* u Muzeju Viktorije i Alberta u Londonu, diptih u riznici Firentinske katedrale na kojem je prikazano dvanaest velikih kršćanskih blagdana, od Blagovijesti preko Uskrsnuća do Uznesenja, te tzv. Djevica nježnosti (*Virgin Eleousa*) u Muzeju Metropolitan u New Yorku.

Blagovijest

Vrijeme nastanka: 1300. – 1325. g.
Sama ikonografija ovog mikromozaika je standardna: zraka svjetlosti probija se s neba, no nema, što je inače uobičajeno u bizantinskoj umjetnosti, golubice Duha Svetoga koja silazi s visina. Arhangel drži žezlo, Marija vreteno.

No, igra svjetla i sjene i nabori odjeće oba lika ostavljaju izuzetan osjećaj životnosti. Najviše iznenađuje način na koji je umjetnik uspio prikazati govor tijela i izraze lica preplavljenih značajem događaja. Marija kao da je istovremeno prestrašena i počašćena. Arhangelu je pak naizgled neloagodno jer Mariji naviješta lijepu, ali ogromnu odgovornost koja joj je namijenjena.

Upotreba poludragog kamenja i plemenitih metala davala im je sjaj koji je trebao predočiti veličanstvenost Božje poruke i kršćanske vjere. Međutim, zbog same tehnike rada, umjetnici mozaika bili su sputani

pri izradi detalja, naročito izraza lica, od kamenčića i pločica različitih oblika i dimenzija. Upravo se zbog toga ovih nekoliko spomenutih mikromozaika smatra posebnima.

Djevica nježnosti (Eleousa)

Vrijeme nastanka: početak 14. stoljeća
Minijaturni mozaik na drvenoj podlozi s djelićima od zlata, raznobojnog poludragog kamenja i pozlaćenog bakra.

Ovaj način prikazivanja Djevice Marije i Isusa pojavljuje se tek u 14. stoljeću. Prisna, nježna veza majke i djeteta nije bila prisutna u ranijim srednjovjekovnim prikazima. U renesansi i kasnije slikari često koriste ovaj motiv.

Dimenzije 11.2 x 8.6 x 1.3 cm – idealne za držanje na dlanu.

A close-up photograph of a honeycomb with four bees. The bees are positioned in the upper half of the frame, with one on the left, one in the center, one on the right, and one slightly below the center. The honeycomb cells are a warm, golden-yellow color, and the bees have distinct black and yellow stripes. The background is a soft-focus honeycomb pattern.

**Znati a ne djelovati je
beskorisno i nevažno.**

**Znanje na djelu pretvara
poteškoće u uspjeh.**

Abdul Kalam